



ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΘΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Δεξιότητες, εκπαίδευση και απασχόληση: Εκπαιδευτικοί δείκτες και εργατικό δυναμικό

Συγγραφείς: Χρήστος Γούλας ¹, Χρήστος Ζάγκος ², Νίκος Παϊζης ³

Εισαγωγή

Εδώ και αρκετές δεκαετίες, αλλά κυρίως μετά το 2008 και την κορύφωση της κοινωνικοοικονομικής κρίσης που έπληξε τη χώρα μας, διακηρυγμένους στόχους των κυβερνήσεων αποτελούν με τροποποιημένη κάθε φορά ιεράρχηση: η αλλαγή του παραγωγικού και αναπτυξιακού μοντέλου της χώρας, η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, η μείωση της ανεργίας, η βελτίωση της αμοιβής της μισθωτής εργασίας, η βέλτιστη σύνδεση της εκπαίδευσης και κατάρτισης με την αγορά εργασίας, η καταπολέμηση φαινομένων όπως το brain drain και το brain waste, ή η καταπολέμηση της κοινωνικής ευπάθειας και των ανισοτήτων και άλλα πολλά τα οποία σχεδόν πάντοτε, όπως έχει καταδείξει η εγχώρια πολυετής εμπειρία, παραμένουν διακηρύξεις.

Σε αντίθεση με την επιχειρηματολογία που δείχνει να προκρίνεται το τελευταίο διάστημα στον δημόσιο διάλογο και η οποία υποστηρίζει ότι τα παραπάνω φαινόμενα θα αμβλυθούν μέσω της μείωσης του μισθολογικού κόστους ή της διευρυνόμενης ελαστικοποίησης των σχέσεων εργασίας, ή των απόψεων περί αποκλειστικής «ατομικής» ευθύνης των εργαζομένων και ανέργων για την αναντιστοιχία των δεξιοτήτων τους σε σχέση με αυτές που απαιτούνται από την αγορά εργασίας και τις επιχειρήσεις, η διεθνής βιβλιογραφία και οι επίσημοι εθνικοί και ευρωπαϊκοί δείκτες καταδεικνύουν ότι ο ασφαλέστερος τρόπος αναστροφής του οικονομικού κλίματος είναι η δημιουργία θέσεων εργασίας υψηλής έντασης γνώσης. Κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει στην περίπτωση του ελληνικού παραγωγικού συστήματος – αν και την τελευταία διετία παρατηρείται μια ελαφριά ανάκαμψη στους δείκτες απασχόλησης: η μεγάλη πλειονότητα των θέσεων εργασίας δημιουργούνται σε κλάδους και επαγγέλματα χαμηλής προστιθέμενης αξίας, που απαιτούν μεσαία και

¹ Ο Χρήστος Γούλας είναι πολιτικός επιστήμονας, Διευθυντής του ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ.

² Ο Χρήστος Ζάγκος είναι επίκουρος καθηγητής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και επιστημονικός συνεργάτης του ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ.

³ Ο Νίκος Παϊζης, είναι μαθηματικός, επιστημονικός συνεργάτης του ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ.

χαμηλά εκπαιδευτικά προσόντα και δεξιότητες, όταν είναι γενικά αποδεκτό ότι η χώρα, για να βγει με ασφάλεια από την κρίση, χρειάζεται τη δημιουργία θέσεων εργασίας υψηλής προστιθέμενης αξίας, με υψηλά εκπαιδευτικά προσόντα και δεξιότητες (Ευστράτογλου, 2018). Κοινή συνιστάμενη των παραπάνω αποτελεί η επιβεβλημένη ανάγκη για επένδυση στο ανθρώπινο δυναμικό της χώρας, ώστε μέσω της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης να αποκτηθούν νέες ή να επικαιροποιηθούν ήδη υπάρχουσες γνώσεις και δεξιότητες χρήσιμες για έναν παραγωγικό εργασιακό βίο. Δεδομένου λοιπόν του συνεχούς και επιταχυνόμενου ρυθμού των αλλαγών τόσο στην εκπαίδευση όσο και στην αγορά εργασίας, οι στρατηγικές ανάπτυξης δεξιοτήτων θα πρέπει υποχρεωτικά να εξασφαλίσουν τη διαρκή ανανέωσή τους κατά τη διάρκεια του κύκλου ζωής, με το ILO (2018) όμως ορθά να σημειώνει ότι ο ρόλος της βασικής εκπαίδευσης στην παροχή των θεμελιωδών δεξιοτήτων που απαιτούνται για την περαιτέρω δυναμική μάθηση θα παραμείνει θεμελιώδης και σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να υποβαθμιστεί. Κατατοπιστικότερα είναι άλλωστε τα πρόσφατα στοιχεία του Cedefop (2019), σύμφωνα με τα οποία το 2017 ποσοστό 15,7% των Ευρωπαίων νέων ηλικίας 15 έως 29 ετών με χαμηλά προσόντα βρίσκονταν εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους συνομηλικούς τους που διέθεταν καλύτερο επίπεδο εκπαίδευσης ήταν 9,6%. Το ίδιο έτος, το ποσοστό ανεργίας των οικονομικά ενεργών ενηλίκων (25 έως 64 ετών) με χαμηλά προσόντα ανερχόταν σε 13,9 % στην ΕΕ-28, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό ανεργίας των συνομηλικών τους με υψηλό επίπεδο προσόντων ανερχόταν σε 4,2% .

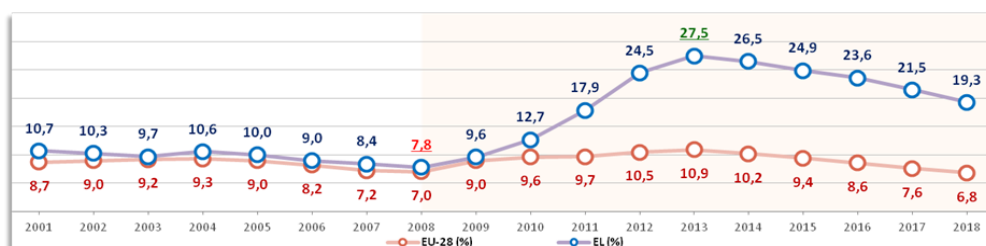
Στο κείμενο αυτό θα γίνει μια προσπάθεια να χαρτογραφηθεί η κατάσταση της ελληνικής αγοράς εργασίας σε σχέση κυρίως με το εκπαιδευτικό επίπεδο και τις δεξιότητες του εργατικού δυναμικού, αποσκοπώντας στην όσον το δυνατόν πληρέστερη και επιστημονικά τεκμηριωμένη παρουσίασή της. Στόχος μας δεν είναι άλλος από τη δημιουργία μιας βάσης διαλόγου για ζητήματα ανάπτυξης δεξιοτήτων, εκπαίδευσης-κατάρτισης και εργασίας, θεμελιωμένης όμως όχι σε ρητορείες και κοινότοπα ευχολόγια, αλλά σε επιστημονικά δεδομένα και μη αμφισβητούμενες μετρήσεις.

1. Εκπαιδευτικοί δείκτες και εργατικό δυναμικό

Τι ακριβώς συμβαίνει όμως στην ελληνική αγορά εργασίας; Επιβεβαιώνονται και στη χώρα μας τα στοιχεία του Cedefop που κάνουν λόγο για ευκολότερη πρόσβαση στην εργασία για τα άτομα υψηλού μορφωτικού επιπέδου, ακόμη και σε συνθήκες ύφεσης;

Στην παρούσα ενότητα θα μελετήσουμε μερικά από τα βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής αγοράς εργασίας, σε συνδυασμό με τα χαρακτηριστικά του ενεργού και μη ενεργού πληθυσμού της χώρας.

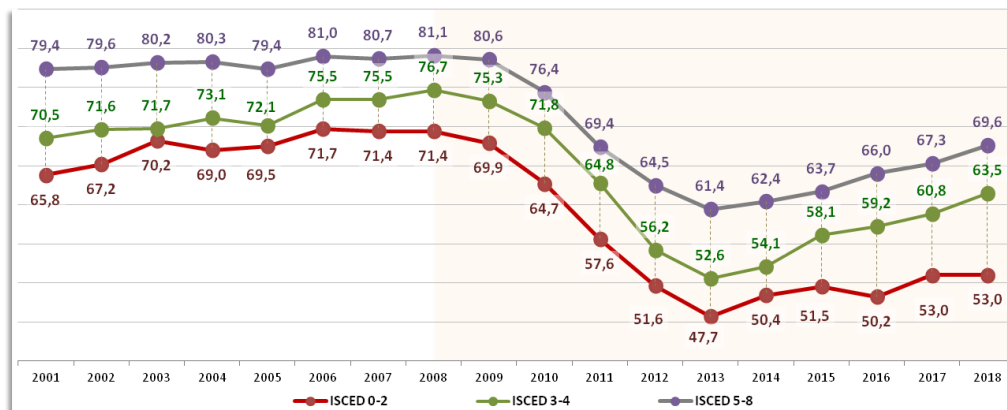
Γράφημα 1: Ποσοστό ανέργων επί του ενεργού πληθυσμού, ηλικίας 15 έως και 74 ετών, στην Ελλάδα και στην ΕΕ-28 την περίοδο 2001-2018



Πηγή: EUROSTAT - Unemployment by sex and age - annual average [une_rt_a] – May 2019
(Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ)

Πιο συγκεκριμένα, από το Γράφημα 1 διακρίνουμε ότι μετά από μια περίοδο ισορροπίας και μικρών αποκλίσεων στα ποσοστά ανεργίας μεταξύ Ελλάδας και Ευρωπαϊκής Ένωσης –που διήρκησε από το 2001, όταν και παρατηρείται η μεγαλύτερη απόκλιση (2%), μέχρι και το 2008– η εδραίωση της κρίσης εκτόξευσε το 2013 το ποσοστό ανεργίας στη χώρα μας στο 27,5%, με μια μικρή αποκλιμάκωση του φαινομένου να λαμβάνει χώρα έκτοτε και το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα το 2018 να ανέρχεται στο 19,3%. Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι από τους 388.000 ανέργους το 2008 ο απόλυτος αριθμός τους ξεπέρασε το όριο του ενός εκατομμύριου το 2012 και εντέλει μειώθηκε σε εξαψήφιο νούμερο (915.000 άνεργοι) μόλις το 2018. Βάσει των παραπάνω στοιχείων λοιπόν, πράγματι παρατηρείται σημαντική μείωση του ποσοστού ανεργίας στην Ελλάδα κατά 8,3% την τελευταία πενταετία, αλλά η χώρα μας συνεχίζει να υπερβαίνει τον ευρωπαϊκό μέσο όρο κατά 12,5 ποσοστιαίες μονάδες.

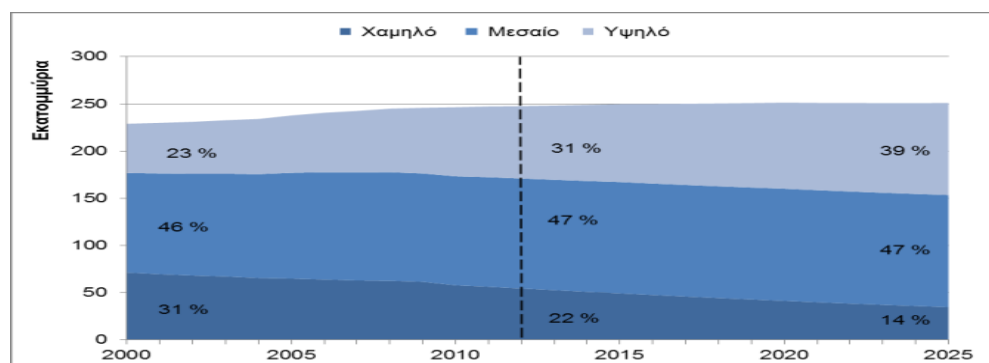
Γράφημα 2: Ποσοστό απασχολουμένων επί του πληθυσμού, ηλικίας 20 έως και 34 ετών, ανά μορφωτικό επίπεδο (ISCED) στην Ελλάδα την περίοδο 2001-2018



Πηγή: EUROSTAT – Employment rate to the population (aged 20 to 34 years) by educational attainment in Greece the period 2001-2018 (Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ)

Κατά πόσο όμως αποτελεί το μορφωτικό επίπεδο εχέγγυο για μια καλύτερη θέση στην αγορά εργασίας; Με το μέσο ποσοστό απασχολουμένων ηλικίας από 20 έως 34 ετών να κυμαίνεται στη χώρα το 2018 στο 64,6%, διακρίνουμε στο Γράφημα 2 ότι το ποσοστό απασχόλησης μεταξύ των ατόμων με υψηλά ακαδημαϊκά προσόντα (ISCED 5-8) όχι μόνο –όπως ήταν άλλωστε αναμενόμενο– είναι κατά πολύ υψηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό απασχόλησης των ατόμων με χαμηλά ακαδημαϊκά προσόντα (ISCED 0-2), αλλά το 2018 καταγράφηκε η μεγαλύτερη απόκλιση στα ποσοστά απασχόλησης των δύο υποομάδων, μια απόκλιση της τάξης του 16,6%, γεγονός που καταδεικνύει ότι η επένδυση στο ανθρώπινο κεφαλαίο της χώρας και ιδιαίτερα μέσω της εκπαίδευσης κάθε άλλο παρά άσκοπη σπατάλη δημόσιων και ιδιωτικών πόρων αποτελεί. Το συγκεκριμένο εύρημα έρχεται να επαληθεύσει και τις προβλέψεις σειράς διεθνών οργανισμών, όπως είναι το Cedefop και το ILO, οι οποίοι εδώ και αρκετά χρόνια επισημαίνουν, σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, τη διαρκή μείωση θέσεων εργασίας που απευθύνονται σε άτομα με χαμηλά τυπικά προσόντα.

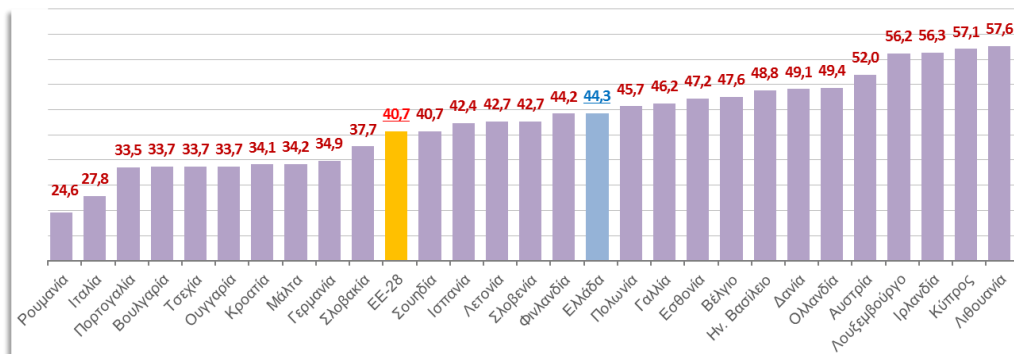
Γράφημα 3: Εργατικό δυναμικό και επίπεδο προσόντων στην Ευρώπη



Πηγή: Cedefop Skills forecast

Μελετώντας την πρόβλεψη του Cedefop για τα χαρακτηριστικά της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας, διακρίνουμε ότι, ενώ το ποσοστό των εργαζομένων μεσαίου επιπέδου προσόντων δεν δείχνει να μεταβάλλεται σημαντικά μεταξύ των ετών 2000 και 2025, στο αντίστοιχο ποσοστό του εργατικού δυναμικού με χαμηλά προσόντα παρατηρείται σημαντική μείωση, από το 31% στο 14%, με την πορεία του ποσοστού των εργαζομένων με υψηλά προσόντα να ακολουθεί αντιστρόφως ανάλογη πορεία. Συνοψίζοντας λοιπόν παρατηρούμε ότι σε ευρωπαϊκό επίπεδο ο βαθμός δυσκολίας εύρεσης εργασίας για άτομα με χαμηλό επίπεδο προσόντων αυξάνεται γεωμετρικά με την πάροδο των ετών, γεγονός που καταδεικνύει την ανάγκη τροποποίησης τόσο της εκπαιδευτικής όσο και της κοινωνικής πολιτικής των κρατών-μελών της ΕΕ, ώστε να μη βρεθούν στα πρόθυρα της κοινωνικής ευπάθειας εκατομμύρια Ευρωπαίοι πολίτες.

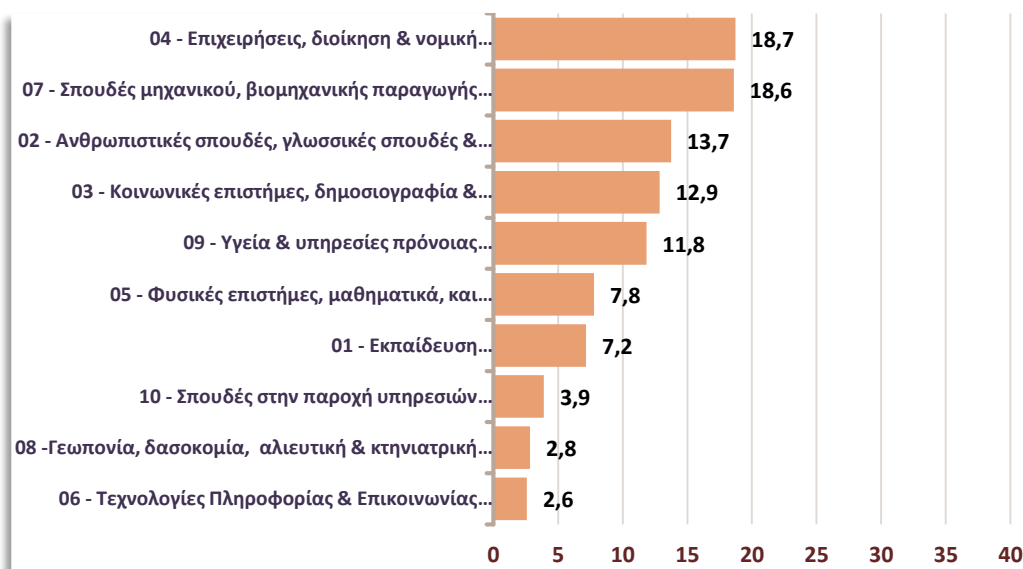
Γράφημα 4: Ποσοστό νέων, ηλικίας 30-34 ετών, με μορφωτικό επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στα κράτη-μέλη της ΕΕ-28 το 2018



Πηγή: EUROSTAT – Young people by educational attainment level, sex and age (%) - main indicators [edat_lfse_03] – July 2019 (Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2019)

Σύμφωνα με το Γράφημα 4, παρατηρούμε ότι η Ελλάδα βρίσκεται εμφανώς πάνω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, με ποσοστό που άγγιξε το 2018 το 44,3%, καθώς και από τον ευρωπαϊκό στόχο για το 2020, ο οποίος είναι το 40% του πληθυσμού της εν λόγω πληθυσμιακής ομάδας να έχει τουλάχιστον πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Σημειώνεται ότι ο συγκεκριμένος δείκτης είναι από τους ελάχιστους όπου η Ελλάδα σημειώνει θετικά αποτελέσματα, γεγονός που καταδεικνύει ότι το εργατικό δυναμικό της χώρας αποτελείται από άτομα με υψηλά εκπαιδευτικά προσόντα.

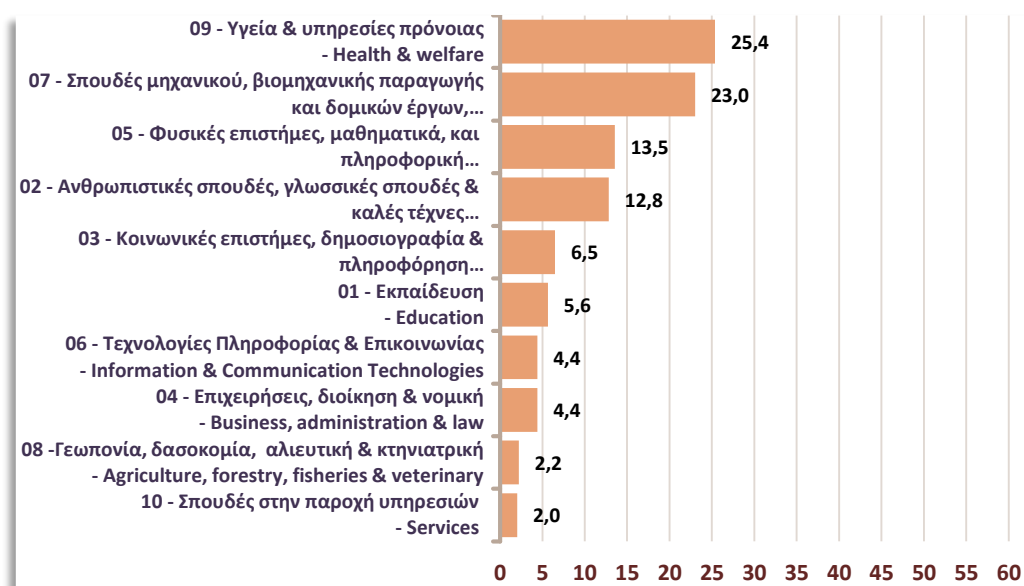
Γράφημα 5: Ποσοστό αποφοίτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (προπτυχιακός κύκλος – ISCED 6) ανά πεδίο σπουδών στην ΕΕ-28 και στην Ελλάδα το 2017



Πηγή: EUROSTAT (Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2019)

Αναφορικά με το αντικείμενο σπουδών που επιλέγουν οι Έλληνες, μπορούμε, σύμφωνα με το Γράφημα 5, να διακρίνουμε ότι το 18,7% των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης έχουν πτυχία νομικής, διοίκησης και επιχειρήσεων, ενώ ένα αντίστοιχο ποσοστό (18,6%) να έχει επιλέξει σπουδές μηχανικού, βιομηχανικής ανάπτυξης και δομικών έργων. Ακολούθως, το 13,7% των αποφοίτων είναι πτυχιούχοι καλών τεχνών, ανθρωπιστικών και γλωσσικών σπουδών, ενώ το ποσοστό των αποφοίτων κοινωνικών σπουδών και δημοσιογραφίας είναι 12,9%. Εντύπωση ωστόσο προκαλεί το γεγονός ότι μόλις το 2,6% των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι πτυχιούχοι τμημάτων τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνιών. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι δεν παρουσιάζεται σημαντική διαφοροποίηση στα αντίστοιχα ποσοστά σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, και στην ΕΕ-28 το υψηλότερο ποσοστό πτυχιούχων προέρχεται από σχολές διοίκησης, νομικής και επιχειρήσεων (22,9%), ενώ διψήφια ποσοστά παρατηρούμε και εδώ σε πτυχιούχους μηχανικών και δομικών έργων (13,8%), επαγγελματιών υγείας (13,7%), ανθρωπιστικών σπουδών (12,8%) και κοινωνικών σπουδών (10,5%).

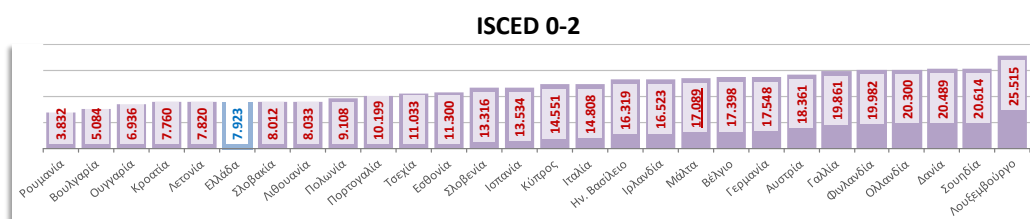
Γράφημα 6: Ποσοστό αποφοίτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (διδασκαλικός κύκλος – ISCED 8) ανά πεδίο σπουδών στην ΕΕ-28 και στην Ελλάδα το 2017



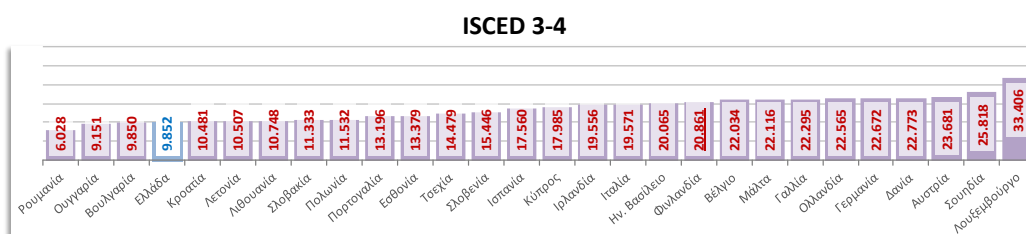
Πηγή: EUROSTAT (Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2019)

Μελετώντας την κατανομή των 1.877 διδακτορικών τίτλων που απονεμήθηκαν από ελληνικά πανεπιστήμια κατά το 2017, επισημαίνονται δύο ζητήματα. Πρώτον, ο υπερδιπλασιασμός των εν λόγω τίτλων σε σύγκριση με το 2001, καθώς παρατηρείται αύξηση των εν λόγω τίτλων κατά 122% και δεύτερον το ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό διδακτορικών τίτλων που απονεμήθηκαν στους κλάδους της υγείας και των υπηρεσιών πρόνοιας. Πιο συγκεκριμένα, ενώ οι πτυχιούχοι των συγκεκριμένων σχολών αποτελούν μόλις το 11,8% επί του συνόλου των αποφοίτων ΑΕΙ στη χώρα, οι εν λόγω σχολές απονέμουν το 25,4% των διδακτορικών τίτλων των ελληνικών πανεπιστημίων.

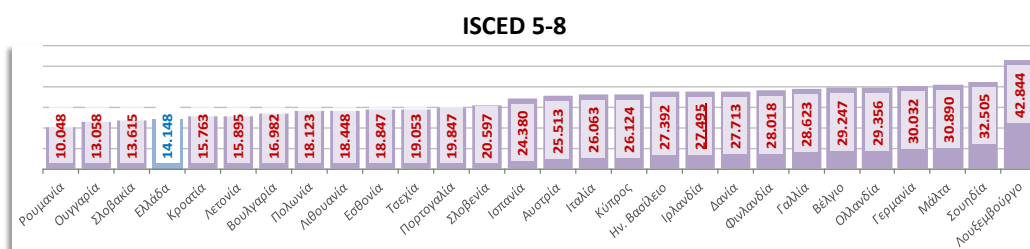
Γράφημα 7: Μέσο ισοδύναμο καθαρό εισόδημα των ατόμων ηλικίας 18-64 ετών ανά μορφωτικό επίπεδο (ISCED) στα κράτη-μέλη της ΕΕ-28 το 2017



Πηγή: EUROSTAT (Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2019)



Πηγή: EUROSTAT (Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2019)



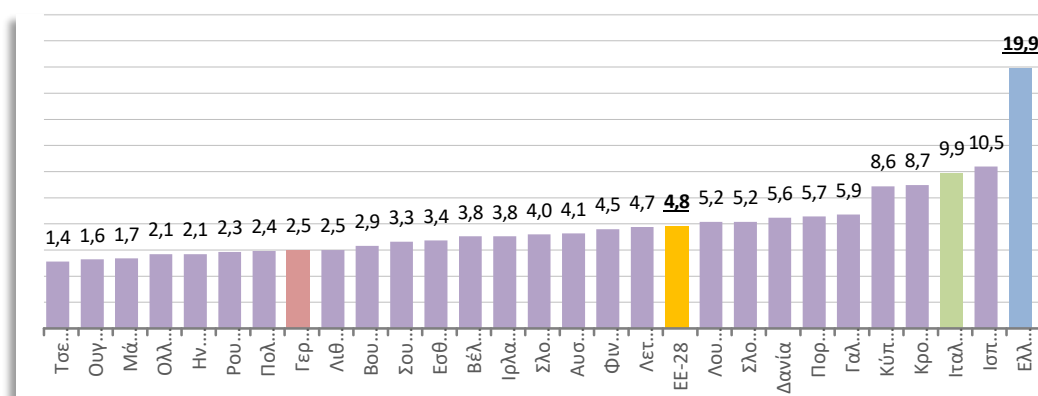
Πηγή: EUROSTAT (Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2019)

Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρατίθενται παραπάνω, πέραν της προαναφερθείσας δυσκολίας εύρεσης εργασίας για τα άτομα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, ακόμη και στην περίπτωση που τα άτομα αυτά βρουν εργασία, θα αμείβονται με μισθούς που υπολείπονται σαφώς των μισθών εργαζομένων που έχουν αποφοιτήσει, για παράδειγμα, από την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Παρατηρείται λοιπόν σημαντικότερη αυξομείωση στο καθαρό εισόδημα ανάλογα με το μορφωτικό επίπεδο των εκάστοτε εργαζομένων. Τα άτομα με υψηλό μορφωτικό επίπεδο εμφανίζουν σαφέστερα υψηλότερα εισοδήματα σε σχέση με τα άτομα με χαμηλό ή μεσαίο μορφωτικό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, στην Ελλάδα για

το έτος 2017 τα άτομα με ανώτερο τίτλο σπουδών το απολυτήριο γυμνασίου (ISCED 0-2) δήλωσαν καθαρό μέσο ετήσιο εισόδημα τα 7.923 ευρώ, τα άτομα με μεσαίο μορφωτικό επίπεδο (απόφοιτοι ΕΠΑΛ, ΓΕΛ, ΙΕΚ κ.ά.) δήλωσαν καθαρό μέσο ετήσιο εισόδημα τα 9.852 ευρώ, ενώ το αντίστοιχο ποσό για τους αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ανερχόταν για το ίδιο χρονικό έτος στα 14.148 ευρώ. Συγκρίνοντας τα εν λόγω στοιχεία με τα αντίστοιχα σε ευρωπαϊκό επίπεδο, παρατηρούμε ότι και για τις τρεις βαθμίδες εκπαιδευτικών προσόντων (ISCED 0-2, ISCED 3-4 και ISCED 5-8) το μέσο ετήσιο καθαρό εισόδημα των Ελλήνων εργαζομένων είναι κατά τρεις φορές χαμηλότερο από το αντίστοιχο των εργαζομένων στο Λουξεμβούργο και μπορεί να συγκριθεί μόνο με το εισόδημα των εργαζομένων σε χώρες όπως η Ρουμανία, η Βουλγαρία, η Κροατία και η Ουγγαρία. Επίσης, τα στοιχεία της Eurostat που αφορούν τη χώρα μας καταδεικνύουν ότι το μέσο καθαρό ετήσιο εισόδημα των ατόμων με χαμηλά προσόντα ανέρχεται στο 56% του αντίστοιχου εισοδήματος των ατόμων με υψηλά ακαδημαϊκά προσόντα, με το εν λόγω ποσοστό για τα άτομα με μεσαίο μορφωτικό επίπεδο (ISCED 3-4) να μην ξεπερνά το 70%. Βέβαια, στα συγκεκριμένα στοιχεία διακρίνεται ανάγλυφο το αποτύπωμα της οικονομικής κρίσης και στα τρία υποσύνολα εργαζομένων. Πιο συγκεκριμένα, ο δείκτης αποτυπώνει τη σημαντική μείωση εισοδήματος των αποφοίτων με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο στην Ελλάδα (κατά 4.207€ ή κατά -36,6%) την περίοδο 2009-2014, μείωση εισοδήματος των αποφοίτων με μέσο μορφωτικό επίπεδο (κατά 5.296€ ή κατά -36,6%) την ίδια περίοδο (2009-2014) και σημαντική μείωση εισοδήματος των αποφοίτων με υψηλό μορφωτικό επίπεδο (κατά 8.373€ ή κατά -37,3%) την περίοδο 2009-2015.

Με βάση τα παραπάνω στοιχεία, αναδεικνύεται η συμβολή της εκπαίδευσης και στην εργασιακή πορεία του εργατικού δυναμικού και επιβεβαιώνονται αντίστοιχες έρευνες διεθνών οργανισμών (Cedefop, OECD κ.ά.), οι οποίες τονίζουν τη σημαντικότητα της δημιουργίας θέσεων εργασίας υψηλής έντασης γνώσης και άρα αυξημένων προσόντων για τη βελτίωση του οικονομικού κύκλου και της παραγωγικής διαδικασίας.

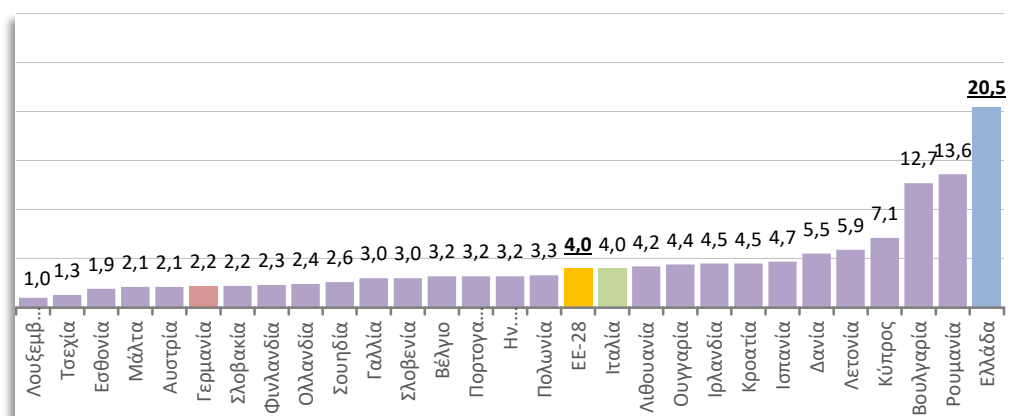
Γράφημα 8: Ποσοστό ανέργων με μορφωτικό επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED 5-8) επί του πληθυσμού, ηλικίας 25 έως και 34 ετών, στα κράτη-μέλη της ΕΕ-28 το 2018



Πηγή: EUROSTAT (Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2019)

Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί πως, αν και τα παραπάνω στοιχεία καταδεικνύουν με ευκρινή τρόπο τη σημασία της μόρφωσης και των ακαδημαϊκών προσόντων τόσο στην εύρεση εργασίας όσο και στις επακόλουθες αμοιβές, δεν πρέπει να παραγνωρίζουμε το γεγονός ότι η χώρα μας συνεχίζει εδώ και αρκετά χρόνια να διατηρεί τη θλιβερή πανευρωπαϊκή πρωτιά σε ποσοστό ανέργων πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην πλέον παραγωγική ηλικία, μεταξύ 25 και 34 ετών. Πιο συγκεκριμένα, όπως γίνεται εμφανές από το Γράφημα 8, η χώρα μας –με ποσοστό ανεργίας μεταξύ των ατόμων με τα χαρακτηριστικά που προαναφέρθηκαν στο 19,9%– εμφανίζει ποσοστιαία τετραπλάσια ανεργία πτυχιούχων νέων από τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 28 και σχεδόν διπλάσιο ποσοστό από αυτό της Ισπανίας, η οποία εμφανίζεται στη δεύτερη θέση με 10,5%.

Γράφημα 9: Ποσοστό ατόμων, ηλικίας 25-34 ετών, με μορφωτικό επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ISCED 5-8 σε υλική και κοινωνική αποστέρηση στα κράτη-μέλη της ΕΕ-28 το 2017



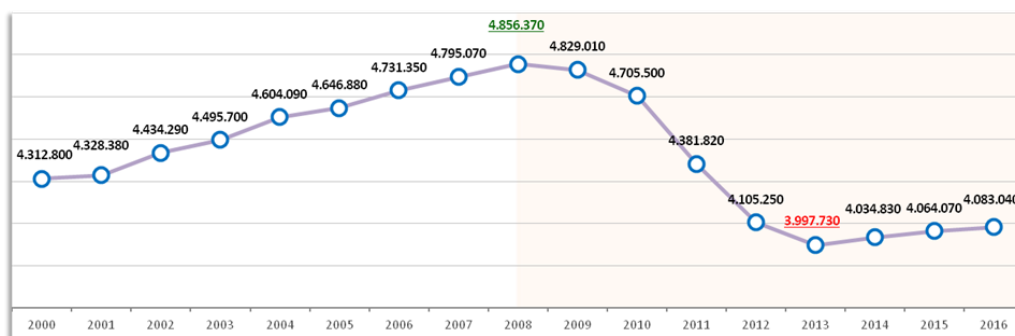
Πηγή: EUROSTAT (Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2019)

Επιπλέον, η χώρα μας έχει να επιδείξει μία ακόμη θλιβερή πρωτιά σε ευρωπαϊκό επίπεδο, μια πρωτιά που αφορά το δείκτη κοινωνικής και υλικής αποστέρησης πτυχιούχων ανώτατης εκπαίδευσης, η οποία με τη σειρά της και σε συνδυασμό με τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά της ελληνικής αγοράς εργασίας (υψηλή ανεργία νέων πτυχιούχων, χαμηλές απολαβές κ.ά.) τροφοδοτεί αδιαλείπτως φαινόμενα όπως το brain drain και το brain waste. Πιο συγκεκριμένα, ο δείκτης που αφορά νέους (25-34 ετών) σε υλική και κοινωνική αποστέρηση και με υψηλά ακαδημαϊκά προσόντα στην Ελλάδα υπερέρχει της αντίστοιχης τιμής του δείκτη στην ΕΕ-28 κατά 16,5 ποσοστιαίες μονάδες (20,5% έναντι 4%) και κατά 6,9 ποσοστιαίες μονάδες από τη δεύτερη υψηλότερη τιμή στα κράτη-μέλη της ΕΕ-28 (Ρουμανία).

2. Επιχειρήσεις και εργατικό δυναμικό στην Ελλάδα

Για την πληρέστερη κατανόηση της εικόνας και της ανθρωπογεωγραφίας της ελληνικής αγοράς εργασίας, η πλήρης καταγραφή των εργαζομένων ανά κλάδο παραγωγής καθίσταται πρωτεύουσα προϋπόθεση για την όποια δημόσια συζήτηση και την ενδεχόμενη χάραξη πολιτικών που να στοχεύουν στην ελαχιστοποίηση των αποδεδειγμένων παθογενειών της.

Γράφημα 10: Αριθμός απασχολούμενων (συνολική απασχόληση) στην Ελλάδα το 2016



Πηγή: OECD – STAN Industrial analysis – (ISIC Rev. 4, SNA08) 2000-2016 (May 2019)
(Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2019)

Μελετώντας τη διακύμανση του αριθμού των απασχολούμενων στη χώρα από το 2000 μέχρι και το 2016, παρατηρούμε ότι από το 2008 μέχρι και το έτος έναρξης της οικονομικής κρίσης (2008) υπάρχει μια ελαφριά αύξηση του αριθμού απασχολούμενων κατά έτος. Από το 2008 όμως και μέχρι το 2013, ως απότοκο και της κρίσης, διακρίνουμε μια μείωση των απασχολούμενων κατά -17,7% ή 858.640 άτομα, ενώ η ελαφριά ανάκαμψη που παρατηρείται κατά την τελευταία τριετία των ετών αναφοράς δεν αφορά περισσότερα από 85.310 άτομα ή 2,1%, με τον συνολικό αριθμό απασχολούμενων το 2016 να καταγράφεται σε 4.083.040 άτομα.

Γράφημα 11: Αριθμός εργαζομένων (συνολική απασχόληση) κατά κλάδο παραγωγής στην Ελλάδα (2016)

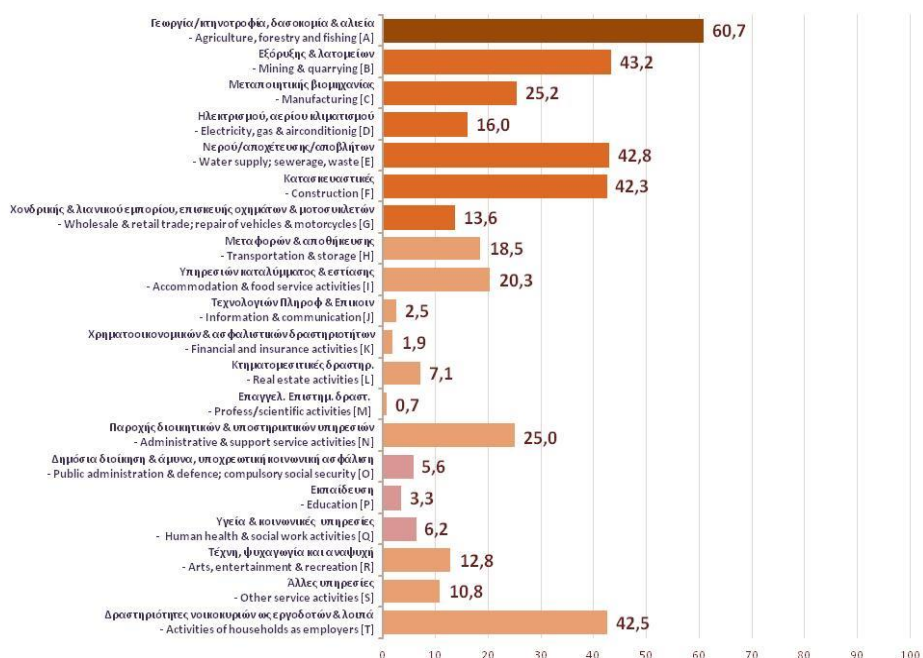


Πηγή: OECD – STAN Industrial analysis – (ISIC Rev. 4, SNA08) 2000-2016 (May 2019) (Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2019)

Επιχειρώντας λοιπόν να κατανείμουμε τους 4.083.040 απασχολούμενους ανά κλάδο παραγωγής, διακρίνουμε, σύμφωνα με το Γράφημα 11, ότι το 11,3% των απασχολούμενων (461.820 άτομα) εργάζονται στους κλάδους της γεωργίας-κτηνοτροφίας, της δασοκομίας και της αλιείας. Το 14,1% των εργαζομένων απασχολείται στους κλάδους της εξόρυξης (10.750 άτομα), της μεταποιητικής βιομηχανίας (324.190 άτομα), της ενέργειας (42.930 άτομα) και των κατασκευών (199.230 άτομα). Επακολούθως, το 46% των απασχολούμενων εργάζεται στους κλάδους του εμπορίου και της επισκευής οχημάτων (819.190 άτομα), των μεταφορών και της αποθήκευσης (194.110 άτομα), της παροχής υπηρεσιών καταλυμάτων και εστίασης (344.890 άτομα), των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνιών (83.970 άτομα), των χρηματοοικονομικών και ασφαλιστικών δραστηριοτήτων (81.080 άτομα), της παροχής κτηματομεσιτικών υπηρεσιών (9.180 άτομα), της παροχής διοικητικών υπηρεσιών (120.890 άτομα) και στον κλάδο επαγγελματικών, επιστημονικών και τεχνικών δραστηριοτήτων (226.260 άτομα).

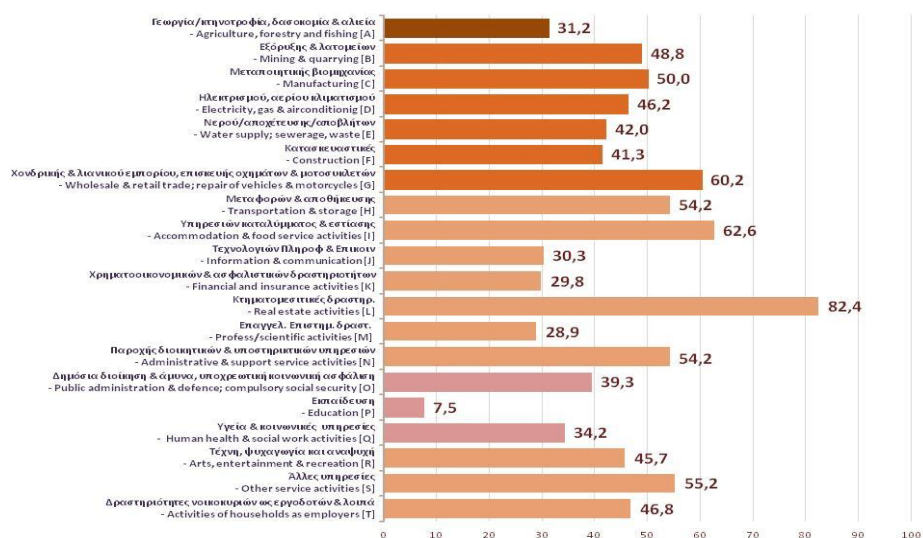
Από την άλλη πλευρά, στους κλάδους όπου ως βασικός εργοδότης εμφανίζεται ο δημόσιος τομέας, απασχολείται το 21,7% των εργαζομένων, με 295.090 άτομα να εργάζονται στην εκπαίδευση, 220.408 άτομα στον τομέα της υγείας και 371.340 άτομα στη δημόσια διοίκηση.

Γράφημα 12: Μισθωτοί, ηλικίας 15-74 ετών, με μορφωτικό επίπεδο ISCED 0-2 κατά κλάδο παραγωγής (NACE REV2) στην Ελλάδα το 2018



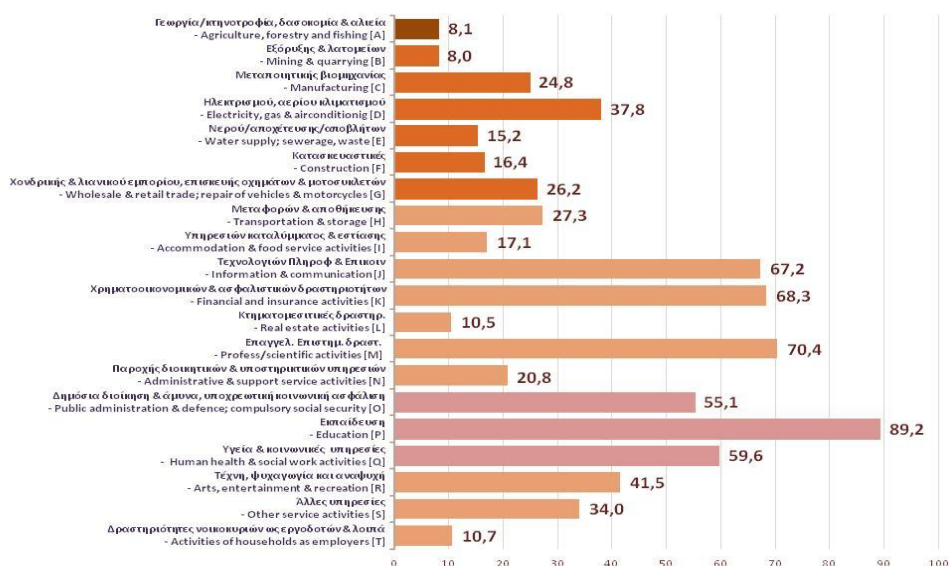
Πηγή: OECD – STAN Industrial analysis – (ISIC Rev. 4, SNA08) 2000-2016 (May 2019) (Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2019)

Γράφημα 13: Μισθωτοί, ηλικίας 15-74 ετών, με μορφωτικό επίπεδο ανώτερης δευτεροβάθμιας και μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED 3-4) κατά κλάδο παραγωγής (NACE REV2) στην Ελλάδα το 2018



Πηγή: EUROSTAT (Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2019)

Γράφημα 14: Μισθωτοί, ηλικίας 15-74 ετών, με μορφωτικό επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED 5-8) κατά κλάδο παραγωγής (NACE REV2) στην Ελλάδα το 2018



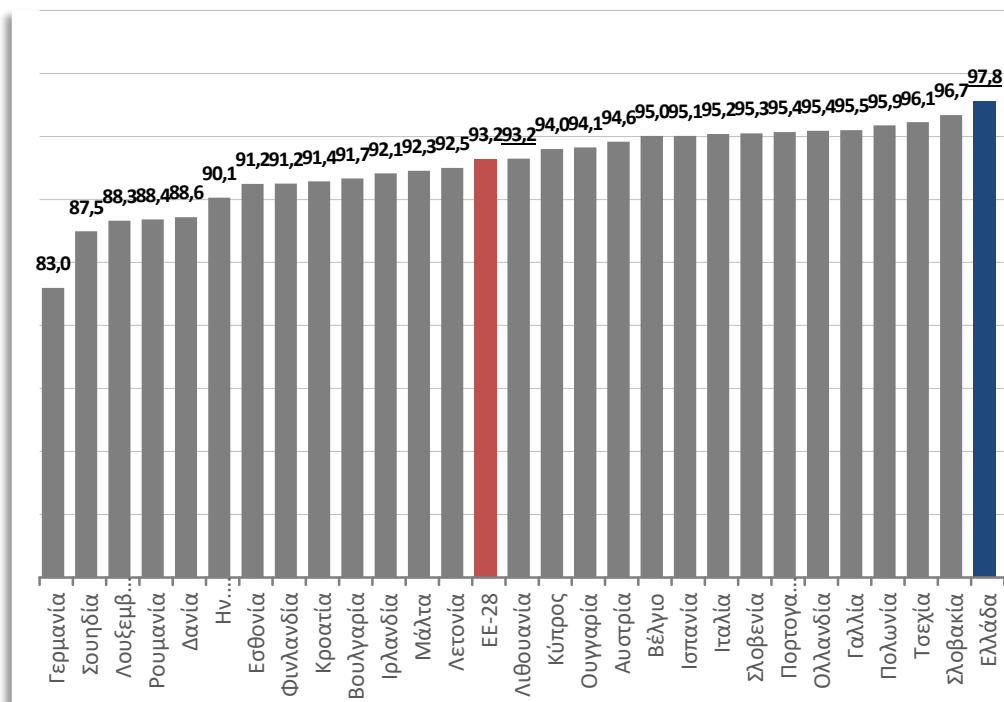
Πηγή: EUROSTAT (Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2019)

Αφού αναλύσαμε την κατανομή των απασχολούμενων ανά κλάδο παραγωγικής διαδικασίας, χαρτογραφώντας ουσιαστικά το πού απασχολούνται οι εργαζόμενοι στην ελληνική αγορά εργασίας, ιδιαίτερο ενδιαφέρον χρήζει η μελέτη των ακαδημαϊκών προσόντων ή αλλιώς του μορφωτικού επιπέδου των απασχολούμενων σε κάθε έναν από τους βασικούς τομείς της οικονομίας. Έτσι, σύμφωνα με τα Γραφήματα 12-14, παρατηρούμε ότι στον κλάδο της γεωργίας, της αλιείας και της κτηνοτροφίας η πλειονότητα των εργαζομένων (60,7%) έχουν στην καλύτερη περίπτωση απολυτήριο γυμνασίου (ISCED 0-2). Επίσης, χαμηλού (ISCED 0-2) ή μεσαίου (ISCED 3-4) μορφωτικού επιπέδου είναι στη μεγάλη τους πλειοψηφία οι εργαζόμενοι στους κλάδους της εξόρυξης (92%) και της μεταποιητικής βιομηχανίας (75,2%), ενώ άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι το 82,4% των εργαζομένων στον κλάδο του real estate είναι απόφοιτοι ανώτερης δευτεροβάθμιας και μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED 3-4). Από την άλλη πλευρά, οι κλάδοι στους οποίους το πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης φαίνεται να αποτελεί προϋπόθεση, καθώς τα ποσοστά πτυχιούχων ΑΕΙ και κατόχων μεταπτυχιακών τίτλων σπουδών είναι αρκετά υψηλά, είναι ο κλάδος της εκπαίδευσης με ποσοστό

πτυχιούχων τριτοβάθμιας επί του συνόλου των εργαζομένων στο 89,2%, ο κλάδος των επαγγελματικών και επιστημονικών δραστηριοτήτων με 70,4%, ο κλάδος των χρηματοοικονομικών και ασφαλιστικών δραστηριοτήτων με 68,3%, ο κλάδος τεχνολογίας και πληροφορίας με 67,2% και ο κλάδος της υγείας και των κοινωνικών υπηρεσιών με 59,6%.

Όσον αφορά τώρα τη δομή του επιχειρείν στη χώρα μας, διαχρονικά οι πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις αποτελούν το σώμα της ελληνικής επιχειρηματικότητας. Πιο συγκεκριμένα, το 2019 εκτιμάται ότι οι πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις στην Ελλάδα αντιστοιχούν στο 99,7% του συνόλου των επιχειρήσεων (97,8% πολύ μικρές επιχειρήσεις και 1,9% μικρές επιχειρήσεις), απασχολούν το 78,2% τους συνόλου των εργαζομένων στις ελληνικές επιχειρήσεις και θα παράγουν το 46,6% της συνολικής προστιθέμενης αξίας (σε κόστος συντελεστών παραγωγής) που παράγει το σύνολο του μη οικονομικού και ασφαλιστικού κλάδου των ιδιωτικών επιχειρήσεων στη χώρα.

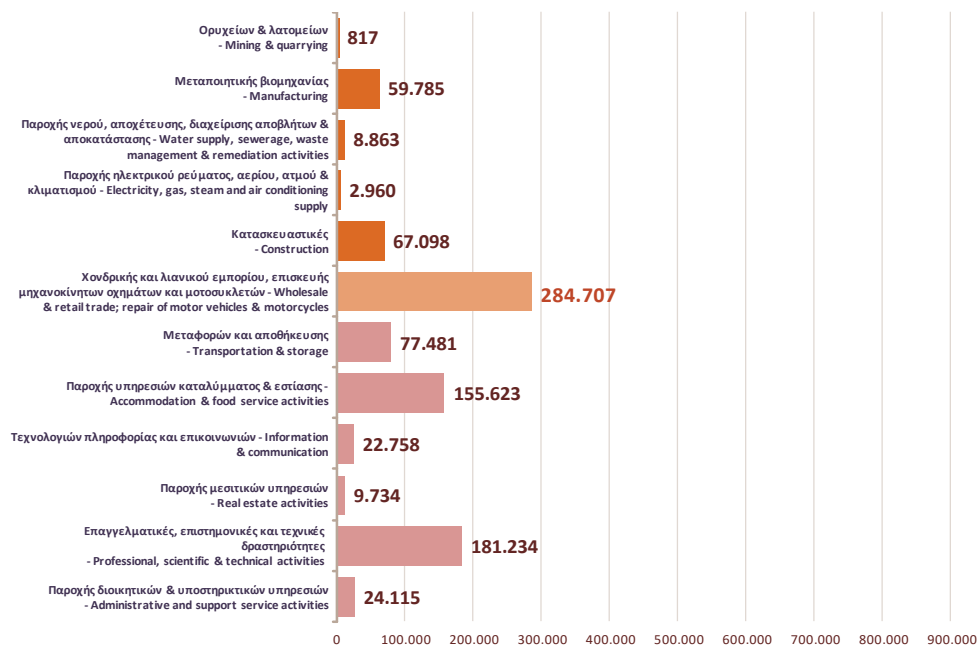
Γράφημα 15: Ποσοστό πολύ μικρών επιχειρήσεων στο σύνολο των επιχειρήσεων στον επιχειρηματικό τομέα στα κράτη-μέλη της ΕΕ-28 το 2019 (εκτίμηση)



Πηγή: EUROSTAT (Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2019)

Όπως μπορούμε να διακρίνουμε στο Γράφημα 15, οι πολύ μικρές επιχειρήσεις αποτελούν θεμέλιο λίθο του συνόλου της ευρωπαϊκής οικονομίας, με τη χώρα μας να μην αποτελεί εξαίρεση. Βέβαια, πρέπει να τονιστεί ότι η Ελλάδα εμφανίζει το υψηλότερο ποσοστό πολύ μικρών επιχειρήσεων μεταξύ των 28 κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με ποσοστό που –όπως προαναφέρθηκε– αγγίζει το 97,8%.

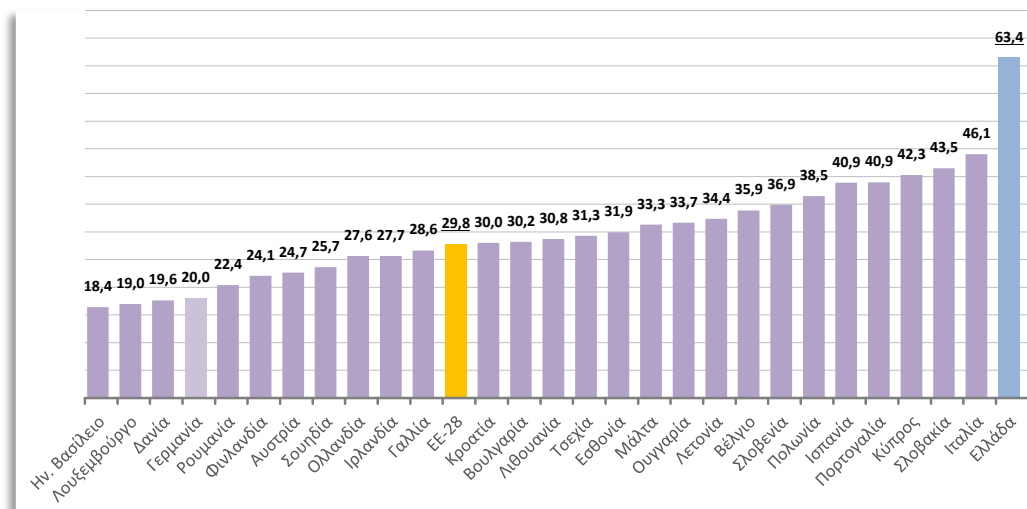
Γράφημα 16: Αριθμός των πολύ μικρών επιχειρήσεων στον επιχειρηματικό τομέα κατά κλάδο στην Ελλάδα το 2019 (εκτίμηση)



Πηγή: Directorate-General for Internal Market Industry, Entrepreneurship and SMEs, SMEs growing beyond borders, November 2018. Estimates for the period 2016 & onwards produced by DIW Econ based on 2008-2015 figures from the Structural Business Statistics Database (Eurostat) (Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2019)

Μελετώντας λοιπόν το προφίλ των πολύ μικρών επιχειρήσεων (έως 10 εργαζόμενοι) στην Ελλάδα, βασιζόμενοι στην προβολή-πρόβλεψη της Eurostat για το 2019, διακρίνουμε ότι από τις 895.195 πολύ μικρές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σήμερα στη χώρα μας οι 139.523 ανήκουν στον κλάδο της βιομηχανίας και των κατασκευών, οι 284.707 επιχειρήσεις στο διανεμητικό εμπόριο και οι 470.945 επιχειρήσεις, δηλαδή το 44,7%, δραστηριοποιούνται στον κλάδο των υπηρεσιών.

Γράφημα 17: Ποσοστό των εργαζομένων στις πολύ μικρές επιχειρήσεις ως προς τους εργαζομένους στο σύνολο των επιχειρήσεων στα κράτη-μέλη της ΕΕ-28 το 2019 (εκτίμηση)



Πηγή: Directorate-General for Internal Market Industry, Entrepreneurship and SMEs, SMEs growing beyond borders, November 2018. Estimates for the period 2016 & onwards produced by DIW Econ based on 2008-2015 figures from the Structural Business Statistics Database (Eurostat) (Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2019)

Σε αντίθεση όμως με ό,τι παρατηρήσαμε για το ποσοστό των πολύ μικρών επιχειρήσεων σε Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση, όπου ναι μεν η χώρα μας κατέχει την πρώτη θέση, αλλά όχι με τόσο μεγάλη απόκλιση από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (97,8%, έναντι 93,2%), το ποσοστό των εργαζομένων σε αυτής της κατηγορίας επιχειρήσεις στην Ελλάδα καταγράφεται υπερδιπλάσιο από το μέσο ποσοστό των 28 κρατών-μελών της ΕΕ. Πιο συγκεκριμένα, στη χώρα μας το 63,4% των εργαζομένων απασχολείται σε πολύ μικρές επιχειρήσεις (<10 εργαζόμενοι), το 14,8% εργάζεται σε μικρές επιχειρήσεις (10-49 εργαζόμενοι), το 9,3% σε μεσαίες επιχειρήσεις (50-249 εργαζόμενοι) και το 12,5% σε επιχειρήσεις που απασχολούν περισσότερους από 250 εργαζομένους, με τα αντίστοιχα ποσοστά σε ευρωπαϊκό επίπεδο να είναι 29,8% (πολύ μικρές επιχειρήσεις), 19,8% (μικρές επιχειρήσεις), 16,9% (μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις) και 33,5% (μεγάλες επιχειρήσεις).

3. Δεξιότητες και εργατικό δυναμικό

Η έννοια των *δεξιοτήτων* αποτελεί αντικείμενο έντονου επιστημονικού διαλόγου, ο οποίος συχνά χαρακτηρίζεται από πολυσημία και νοηματική ασάφεια, δυσκολεύοντας την αξιοποίησή της με επιχειρησιακούς όρους. Ωστόσο, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά την αντιπαραβολή της *δεξιότητας* με την έννοια της *ικανότητας*, μπορούμε να τη χαρακτηρίσουμε ως μερικότερη έννοια, η οποία περιγράφει συγκεκριμένες δραστηριότητες και επιτελέσεις εργασιών.

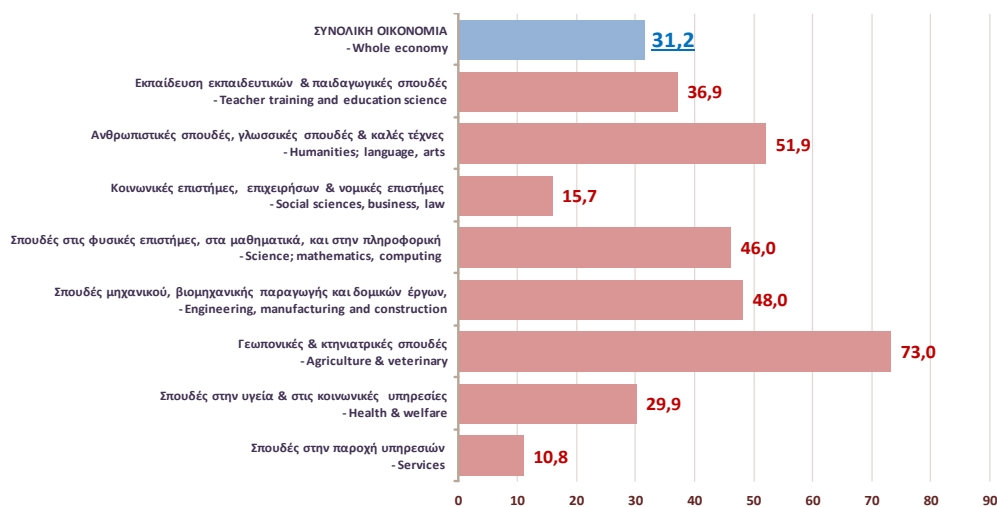
Οι ορισμοί της έννοιας των δεξιοτήτων ποικίλλουν, καθώς πληθώρα προσπαθειών εννοιολόγησης του όρου έχουν πραγματοποιηθεί τόσο από εθνικές κυβερνήσεις όσο και από υπερεθνικούς οργανισμούς. Σε αυτό το πλαίσιο λοιπόν, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016) ορίζει τις δεξιότητες ως «ικανότητες επιτέλεσης εργασιών και επίλυσης προβλημάτων», το Cedefop (2014) ως «ικανότητα να εκτελείς ένα έργο και να επιλύεις προβλήματα», ενώ το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Επαγγελματικών Προσόντων για τη Διά Βίου Μάθηση προσδιορίζει τις δεξιότητες ως την «ικανότητα εφαρμογής γνώσεων και αξιοποίησης τεχνογνωσίας για την εκπλήρωση εργασιών και την επίλυση προβλημάτων».

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016), οι δεξιότητες αποτελούν θεμελιώδες συστατικό της κοινωνικής συνοχής, καθώς αποτελούν παράγοντα έλξης για επενδύσεις και καταλύτη στον ενάρετο κύκλο δημιουργίας θέσεων εργασίας και ανάπτυξης. Είναι βασικό συστατικό της κοινωνικής συνοχής.

Το ζήτημα της παροχής και αναβάθμισης δεξιοτήτων είναι ένα από τα πλέον επίκαιρα για την Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική, καθώς –όπως σημειώνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016)– εβδομήντα εκατομμύρια Ευρωπαίοι δεν διαθέτουν επαρκείς δεξιότητες ανάγνωσης και γραφής, και ακόμη περισσότεροι διαθέτουν ανεπαρκείς δεξιότητες αριθμητικής και ψηφιακές δεξιότητες, ενώ περισσότεροι από έξι εκατομμύρια μακροχρόνια άνεργοι θεωρούνται άτομα με χαμηλό επίπεδο ειδίκευσης. Επίσης, οι ίδιες πηγές επισημαίνουν ότι τα κενά και οι αναντιστοιχίες δεξιοτήτων είναι εντυπωσιακά, αφού εκατομμύρια άτομα εργάζονται σε θέσεις εργασίας που δεν αντιστοιχούν στα ταλέντα τους, ενώ την ίδια στιγμή εκτιμάται ότι το 40% των Ευρωπαίων εργοδοτών δυσκολεύονται να βρουν άτομα με τις δεξιότητες που χρειάζονται για να αναπτυχθούν και να καινοτομήσουν (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2016).

Πιο συγκεκριμένα, επισημαίνεται ότι η «κάθετη» αναντιστοιχία, γνωστή και ως υπερεκπαίδευση, υφίσταται όταν ένα άτομο απασχολείται σε θέση εργασίας για την οποία απαιτείται κατώτερο επίπεδο εκπαίδευσης από αυτό που διαθέτει ο εργαζόμενος, ενώ «οριζόντια» αναντιστοιχία υφίσταται όταν το είδος –και όχι το επίπεδο– της εκπαίδευσης και των δεξιοτήτων είναι ακατάλληλο για τη συγκεκριμένη θέση.

Γράφημα 18: Οριζόντια αναντιστοιχία – Ποσοστό εργαζομένων, ηλικίας 25-34 ετών, απόφοιτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED 5-8) η θέση εργασίας των οποίων απαιτεί διαφορετικό γνωστικό αντικείμενο από αυτό που σπούδασαν, συνολικά και ανά γνωστικό αντικείμενο στην Ελλάδα το 2018

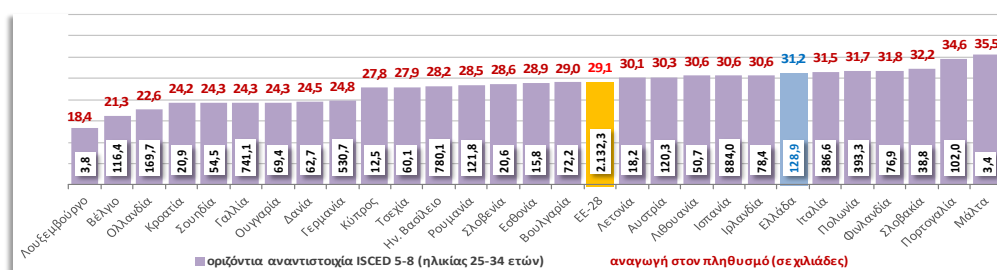


Πηγή: EUROSTAT – Horizontal Skills Mismatch Rate by FoE – July 2019 (Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2019)

Όσον αφορά την οριζόντια αναντιστοιχία δεξιοτήτων στη χώρα μας, όπως παρατηρούμε από το Γράφημα 18, το 31,2% των εργαζομένων απόφοιτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης εργάζονται σε θέσεις μη συναφούς γνωστικού αντικειμένου από αυτό των σπουδών τους. Μακράν το υψηλότερο ποσοστό παρουσιάζουν οι απόφοιτοι γεωπονικών και κτηνιατρικών σπουδών, με το 73% των πτυχιούχων που εργάζονται να απασχολούνται σε θέσεις διαφορετικού γνωστικού αντικειμένου. Πολύ υψηλά ποσοστά οριζόντιας αναντιστοιχίας εμφανίζουν επίσης οι πτυχιούχοι καλών τεχνών και ανθρωπιστικών σπουδών (51,9%) και ακολουθούν οι σπουδές

μηχανικού και δομικών έργων (48%) και οι σπουδές στις θετικές επιστήμες και στην πληροφορική (46%). Αντιθέτως, τα δεδομένα παρουσιάζονται πιο ευσίωνα για τους αποφοίτους σπουδών παροχής υπηρεσιών (10,8%) αλλά και για τους πτυχιούχους σχολών κοινωνικών επιστημών, νομικής και διοίκησης επιχειρήσεων, μεταξύ των οποίων το ποσοστό οριζόντιας αναντιστοιχίας κυμαίνεται στο 15,7%.

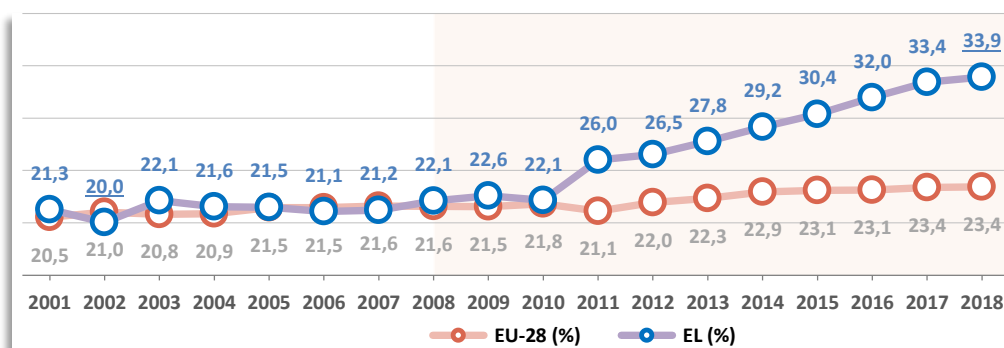
Γράφημα 19: Οριζόντια αναντιστοιχία – Ποσοστό εργαζομένων, ηλικίας 25-34 ετών, απόφοιτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED 5-8) η θέση εργασίας των οποίων (ISCO 4-9) απαιτεί διαφορετικό γνωστικό αντικείμενο από αυτό που σπούδασαν, στα κράτη-μέλη της ΕΕ-28 το 2018



Πηγή: EUROSTAT (Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2019)

Συγκρίνοντας τα ποσοστά οριζόντιας αναντιστοιχίας σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, διακρίνουμε ότι δεν υπάρχει σημαντική διαφοροποίηση, καθώς το εθνικό ποσοστό υπερβαίνει τον ευρωπαϊκό μέσο όρο κατά μόλις 2,1%, αποδεικνύοντας ότι το εν λόγω ζήτημα σαφώς και δεν είναι δομικό ή κυρίαρχο πρόβλημα της εθνικής αγοράς εργασίας ή του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, με αποτέλεσμα αν επιχειρούσαμε να στηρίξουμε το σχεδιασμό των πολιτικών απασχόλησης αποκλειστικά και μόνο στην οριζόντια αναντιστοιχία των δεξιοτήτων, θα αντιμετωπίζαμε σημαντικές δυσκολίες. Από τα προαναφερθέντα γίνεται αντιληπτό ότι όσον αφορά τη χώρα μας η οριζόντια αναντιστοιχία εντοπίζεται σε πολύ συγκεκριμένους τομείς και δεν κατανέμεται ισότιμα στο σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης. Επίσης, μεταβάλλεται εξαιρετικά εύκολα, ανάλογα με τη συγκυρία, ενώ η χρονική της διάρκεια δεν μπορεί να προβλεφθεί. Το ερώτημα που τίθεται λοιπόν είναι αν ο δείκτης οριζόντιας αναντιστοιχίας, με τη μερικότητα, τη μεταβλητότητα και την περιορισμένη προβλεψιμότητά του, μπορεί να αποτελέσει από μόνος του εργαλείο σχεδιασμού εκπαιδευτικών συστημάτων ή να συμβάλει στον επανασχεδιασμό ενός συνεκτικού εθνικού συστήματος συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης.

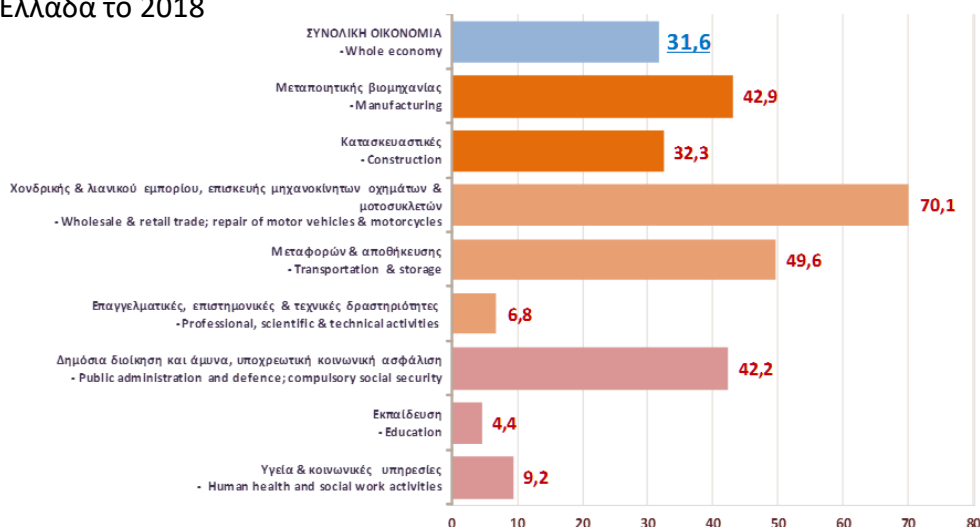
Γράφημα 20: Κάθετη αναντιστοιχία – Ποσοστό εργαζομένων απόφοιτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης η θέση εργασίας των οποίων υπολείπεται του μορφωτικού τους επιπέδου στα κράτη-μέλη της ΕΕ-28 το 2018



Πηγή: EUROSTAT - Employment by sex, occupation and educational attainment level (1 000) [lfsa_egised] – July 2019 (Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2019)

Παρατηρώντας το Γράφημα 20, διακρίνουμε αρχικά ότι το ζήτημα της κάθετης αναντιστοιχίας δεξιοτήτων, δηλαδή το φαινόμενο άτομα να εργάζονται σε θέσεις που απαιτούν λιγότερα προσόντα από αυτά που κατέχουν, δεν είναι κάτι νέο για την ευρωπαϊκή αγορά εργασίας, καθώς ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 σε αυτή την κατηγορία ανήκε περίπου 1 στους 5 εργαζομένους. Ωστόσο, όσον αφορά την Ελλάδα, η κατάσταση μετά το 2010 φαντάζει υπέρ του δέοντος δυσσιώπη. Πιο συγκεκριμένα, ενώ μέχρι το 2010 το ποσοστό των εργαζομένων απόφοιτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, η θέση εργασίας των οποίων υπολείπεται του μορφωτικού τους επιπέδου, κυμαινόταν στην Ελλάδα πολύ κοντά στον ευρωπαϊκό μέσο όρο, από το 2011 το εν λόγω ποσοστό αυξάνεται με ταχύτατους ρυθμούς, με αποτέλεσμα το 2018 1 στους 3 (33,9%) εργαζομένους με πανεπιστημιακή μόρφωση στην Ελλάδα να απασχολείται σε θέσεις εργασίας που απαιτούν λιγότερα προσόντα, κατατάσσοντας τη χώρα μας στην τρίτη θέση στην ΕΕ των 28 σε ποσοστό κάθετης αναντιστοιχίας δεξιοτήτων και απαιτήσεων θέσης εργασίας.

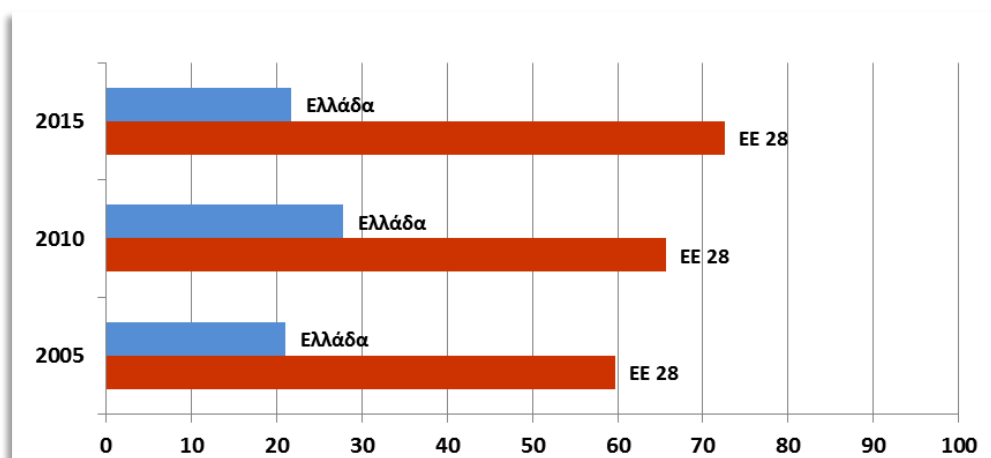
Γράφημα 21: Κάθετη αναντιστοιχία – Ποσοστό απασχολούμενων απόφοιτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED 5-8) η θέση εργασίας των οποίων υπολείπεται του μορφωτικού τους επιπέδου (ISCO 4-9) συνολικά (ηλικίας 20-64 ετών) και κατά κλάδο παραγωγής (ηλικίας 25-34 ετών) στην Ελλάδα το 2018



Πηγή: EUROSTAT – Over-Qualification rate by Economic Activity (July 2019) (Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2019)

Μελετώντας τα ποσοστά της κάθετης αναντιστοιχίας δεξιοτήτων στην Ελλάδα ανά κλάδο παραγωγής, παρατηρούμε ότι το 70,1% των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που απασχολούνται στον κλάδο του εμπορίου και της επισκευής οχημάτων κατέχουν θέσεις εργασίας οι απαιτήσεις των οποίων υπολείπονται του μορφωτικού τους επιπέδου, με το συγκεκριμένο ποσοστό να έχει σχεδόν διπλασιαστεί (αύξηση 90,1%) από το αντίστοιχο ποσοστό κατά το έτος 2000. Επίσης, ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά κάθετης αναντιστοιχίας παρατηρούνται στους κλάδους μεταφορών και αποθήκευσης (49,6%), μεταποιητικής βιομηχανίας (42,9%) και δημόσιας διοίκησης, άμυνας και ασφάλισης (42,2%). Στον αντίποδα, οι κλάδοι στους οποίους οι εργαζόμενοι με υψηλό μορφωτικό επίπεδο φαίνεται να ασκούν εργασίες αντίστοιχες των προσόντων τους είναι οι κλάδοι της εκπαίδευσης, της υγείας και των επιστημονικών και τεχνικών δραστηριοτήτων.

Γράφημα 22: Επιχειρήσεις που παρέχουν προγράμματα Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΣΕΚ) (ως ποσοστό % επί του συνόλου των επιχειρήσεων)



Πηγή: EUROSTAT (Επεξεργασία: ΙΝΕ ΓΣΕΕ, 2019)

Μελετώντας συνδυαστικά τα στοιχεία του Γραφήματος 22, διακρίνουμε ότι η επίδραση της «κάθεται» αναντιστοιχίας δεξιοτήτων στην ελληνική αγορά εργασίας εμφανίζεται να συνιστά την κύρια διάσταση του χάσματος δεξιοτήτων, καθώς δεν πρόκειται για μια παροδική τάση αλλά για σταθερή αυξητική ροπή τουλάχιστον εικοσαετίας, η οποία δεν αφορά περιορισμένο αριθμό παραγωγικών κλάδων αλλά σχεδόν το σύνολό τους. Δεν θα ήταν λοιπόν υπερβολή αν ισχυριζόμασταν ότι η κάθετη αναντιστοιχία δεξιοτήτων είναι αυτή που φορτίζει αρνητικά τη σχέση κατάρτισης και απασχόλησης στην Ελλάδα. Ισχυρισμός που επιβεβαιώνεται από έναν πρόσθετο, ανησυχητικό δείκτη: μόνο το 21,7% των ελληνικών επιχειρήσεων (έτος αναφοράς: 2015) παρέχουν στους εργαζομένους τους προγράμματα Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης, με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο να διαμορφώνεται στο 72,6%. Με άλλα λόγια, οι ελληνικές επιχειρήσεις συνεχίζουν να επενδύουν σε μια χρόνια, σταθερή και πλέον σχεδόν δομική παθογένεια της ελληνικής αγοράς εργασίας, την *υπερεκπαίδευση*, αποφεύγοντας να επενδύσουν στην κατάρτιση και την αναβάθμιση των δεξιοτήτων των εργαζομένων τους· τουλάχιστον όχι στο βαθμό και στην ποιότητα που η συγκυρία απαιτεί. Την ίδια στιγμή επιδιώκουν να μετακυλήσουν στο εκπαιδευτικό σύστημα το κόστος της συνεχιζόμενης ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης που τους αναλογεί. Η συγκεκριμένη στρατηγική εντάσσεται λοιπόν στη γνωστή λογική της μείωσης του κόστους της εργασίας, αλλά καταλήγει στην υποβάθμιση της

ποιότητας της εργασίας και στη μείωση της παραγωγικότητας. Οι «υπερπροσοντούχοι» ζουν την καθημερινή υποτίμηση των δεξιοτήτων τους και οι λιγότερο καταρτισμένοι εργαζόμενοι αδυνατούν να αποκτήσουν νέες.

Συμπεράσματα – Προτάσεις

Επιχειρώντας να συνοψίσουμε τα δεδομένα που παρουσιάστηκαν στην παρούσα εργασία, παρατηρούμε ότι η αγορά εργασίας στην Ελλάδα δεν ανταμείβει το επίπεδο εξειδίκευσης των αποφοίτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς υιοθετεί ένα μοντέλο που προκρίνει ως ικανοποιητικά προσόντα εργασίας τον μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών, τη γνώση της αγγλικής γλώσσας σε επίπεδο Proficiency, ενώ παράλληλα απαιτεί προϋπηρεσία και δεξιότητες που αποκτούνται μέσω αυτής. Το παράδοξο ωστόσο της ελληνικής αγοράς εργασίας φαίνεται να είναι το γεγονός ότι το αντικείμενο εργασίας που προσφέρεται στα άτομα με τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά και προσόντα αντιστοιχεί σε επίπεδο ISCED 3 (απόφοιτος λυκείου) και η αμοιβή που αντιστοιχεί στην εν λόγω εργασία είναι επιπέδου ISCED 2 (απόφοιτος γυμνασίου). Αυτή η τάση, όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, διογκώνει φαινόμενα όπως το brain-drain (διαρροή εγκεφάλων) και το brain-waste (σπατάλη εγκεφάλων), τα οποία και ισχυροποιούνται σε περιπτώσεις όπως η ελληνική, όπου το επίπεδο τεχνολογικής εξειδίκευσης της αγοράς είναι χαμηλότερο της προσφερόμενης.

Επιπλέον, είναι εμφανής η αδυναμία της ελληνικής οικονομίας να δημιουργήσει υψηλής προστιθέμενης αξίας θέσεις εργασίας, με αποτέλεσμα τον περαιτέρω εγκλωβισμό της οικονομίας στον αρνητικό της κύκλο. Αυτό συμβαίνει γιατί η μεγάλη πλειονότητα των νέων θέσεων εργασίας δημιουργούνται σε κλάδους και επαγγέλματα χαμηλής προστιθέμενης αξίας, που απαιτούν μεσαία και χαμηλά εκπαιδευτικά προσόντα και δεξιότητες, όταν είναι γενικά αποδεκτό ότι η χώρα, για να βγει με ασφάλεια από την κρίση, χρειάζεται να δημιουργηθούν θέσεις εργασίας υψηλής προστιθέμενης αξίας, με υψηλά εκπαιδευτικά προσόντα και δεξιότητες.

Αναδεικνύεται λοιπόν η κρισιμότητα αύξησης της δημόσιας δαπάνης με σκοπό την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και ταυτόχρονα η αναγκαιότητα αύξησης των επενδύσεων των επιχειρήσεων για την ανάπτυξη των γνώσεων και δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού τους, ενώ

πρέπει να τονιστεί η σημασία πρώτον της θέσπισης ενός ολοκληρωμένου πλαισίου για τη στήριξη της διά βίου μάθησης και ακολούθως η σημασία του επανασχεδιασμού της επαγγελματικής κατάρτισης με επίκεντρο τη διασφάλιση της ποιότητάς της, τη σύνδεση με την απασχόληση, την ουσιαστική αναβάθμιση των επαγγελματικών δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού με παράλληλο σχεδιασμό ενός έγκριτου συστήματος πιστοποίησής του.

Σε αυτό το πλαίσιο επιπλέον προτείνονται:

- Στοχευμένες ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης με εξειδίκευση ανά ομάδα-στόχο και κλάδο.
- Επανάδρυση σε άλλη βάση, αναβάθμιση και ενίσχυση της τριμερούς λειτουργίας του ΕΟΠΠΕΠ ως του κατεξοχήν οργανισμού διασφάλισης της ποιότητας και πιστοποίησης της επαγγελματικής κατάρτισης.
- Οι οργανισμοί επαγγελματικής κατάρτισης είναι αναγκαίο να γίνουν αντιληπτοί όχι ως απλοί «πάροχοι υπηρεσιών», αλλά να υποστηριχθούν σε μια διαδικασία σταδιακής μετατροπής τους σε αυτοτελείς εκπαιδευτικές μονάδες, οι οποίες σχεδιάζουν και υλοποιούν εκπαιδευτικά προγράμματα βασισμένα σε δεδομένα και προδιαγραφές που διασφαλίζουν την εγκυρότητα και την αποτελεσματικότητά τους.
- Άμεση διασύνδεση της επαγγελματικής κατάρτισης με το Μηχανισμό Διάγνωσης των Αναγκών της αγοράς εργασίας, επαγγελματών, ειδικοτήτων και δεξιοτήτων.
- Η επαναλειτουργία και η αναβάθμιση της διαδικασίας ανάπτυξης και πιστοποίησης επαγγελματικών περιγραμμάτων από τους φορείς εκπροσώπησης εργαζομένων και εργοδοτών, με σκοπό την αποτύπωση των δεξιοτήτων, το σχεδιασμό προγραμμάτων κατάρτισης, την πιστοποίηση των προσόντων κ.λπ.

Βιβλιογραφία

Cedefop (2014). *European skills and jobs survey*, Luxembourg: Publication Office of the European Union.

Cedefop (2018). *Insights into skill shortages and skills mismatch: Learning from Cedefop's European skills and job survey*, Luxembourg: Publication Office of the European Union.

Cedefop (2019). *Πρόληψη των χαμηλών δεξιοτήτων μέσω της Διά Βίου Μάθησης*, Ενημερωτικό σημείωμα – 9136 EL, Θεσσαλονίκη: Cedefop.

International Labor Organization (2018). *Skills policies and systems for a future workforce*, Retrieved from: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---cabinet/documents/publication/wcms_618170.pdf

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016). *Συνεργασία για την ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού, της απασχολησιμότητας και της ανταγωνιστικότητας*, COM(2016) 381, Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Ευστράτογλου, Α. (2018). *Πρόσφατες εξελίξεις στην απασχόληση και παραγωγικό υπόδειγμα της ελληνικής οικονομίας*, Κείμενο Παρέμβασης 2, Αθήνα: ΙΝΕ ΓΣΕΕ.

ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ (2019). *Εκπαίδευση και απασχόληση: Υποτιμήσεις και διλλήματα*, Εισηγητής – Επιστημονικός Υπεύθυνος: Ν. Παϊζης, Θεσσαλονίκη: Παρουσίαση έρευνας, 6 Σεπτεμβρίου 2019.

ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ (2019). *Εκπαίδευση και απασχόληση: Δείκτες και στρατηγικά διακυβεύματα*, Εισηγητής: Χ. Γούλας, Θεσσαλονίκη: Παρουσίαση έρευνας, 6 Σεπτεμβρίου 2019.

Κείμενο Παρέμβασης



ΚΕΝΤΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΣΕΕ

3^{ης} Σεπτεμβρίου 36

10432, Αθήνα

Τηλ. 210 5218700

E-mail: info@kanep-gsee.gr

www.kanep-gsee.gr

Οι απόψεις που διατυπώνονται στο παρόν κείμενο είναι των συγγραφέων και δεν εκφράζουν κατ' ανάγκη τις θέσεις της ΓΣΕΕ.

Απαγορεύεται η με οποιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση όλου ή μέρους του κειμένου χωρίς την άδεια του εκδότη. Επίσης, η αναδημοσίευση (όλου ή μέρους του) χωρίς αναφορά της πηγής

Γλωσσική επιμέλεια – Διορθώσεις: Παναγιώτα Χρόνη

ISBN: 978-618-5006-34-1

ISBN (E-BOOK): 978-618-5006-35-8

Copyright ©KANEP ΓΣΕΕ